

Pályázó neve: Kazup Lilla

SZABOLCS VÁRMEGYE ELSŐ POLGÁRI SZÁRMAZÁSÚ FŐISPÁNJA: DR. MESKÓ LÁSZLÓ

A pályázati kiírásban szereplő témakörök közül „a megyénk jeles személyiségeit” választottam, dolgozatomban dr. Meskó Lászlóra, az első polgári származású szabolcsi főispánra fókuszálok. Célom egy átfogó elemzés készítése, különös tekintettel az 1917-18-as főispánságára; ezért a dolgozatban górcső alá veszem Meskó életének fontosabb fordulóit, így az országos politikába való bekerülését, pártpreferenciáit a főispánsága előtt, majd elsősorban a korabeli sajtóban napvilágot látott információk alapján igyekszem bemutatni a vármegye első embereként folytatott tevékenységét.

Meskó László politikai pályájának teljességre törekvő értékelését a történettudomány művelői még nem végezték el. Leginkább néhány oldalas, kevésbé részletes életrajz-jellegű írások láttak napvilágot a témában, többek között Láczy Magdolna¹ és Margócsy József² tollából. Az általam ismert első mélyrehatóbb elemzés Zsoldos Ildikó³ nevéhez fűződik, aki az 1905-ös és az 1906-os szabolcsi országgyűlési képviselő-választások kapcsán foglalkozott alaposabban a leendő főispánnal. Ezek mellett Krasznay Péter naplójegyzeteiben⁴ is találunk néhány utalást Meskóra, amelyek azonban a kutatásom szempontjából sajnos kevésbé relevánsak, mert a feljegyzések 1861 és 1916 között íródtak, így a főispánság időszakáról már nincsenek információk.

Miért is fontos hangsúlyoznunk Meskó László polgári identitását? Bár a dualizmus éveit a polgárosodás koraként értékeli történetírásunk, ennek ellenére a törvényhozásban a

¹ Láczy Magdolna: Sorsok a múltunkból. Nyíregyháza, 1988. 112-113. (a továbbiakban: Láczy, 1988.)

² Margócsy József: Nyíregyháza nemzet- ill. országgyűlési képviselői 1848-1944 között. In: Nagy Ferenc (szerk.): Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv IX. Nyíregyháza, 1995. 214-215. (a továbbiakban: Margócsy, 1995.)

³ Zsoldos Ildikó: Hatalom és pártstruktúra a századelő Szabolcsában. Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2009. 83-124., 138-152. (a továbbiakban: Zsoldos, 2009.)

⁴ Krasznay Péter naplójegyzetei 1861-1916. In: Kujbusné Mecsei Éva-Takács Péter (szerk.): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 38. Nyíregyháza, 2010.

hagyományos politikai elit, vagyis a nemesség még mindig jelentős reprezentációval rendelkezik. Ezt jól mutatja, hogy a századelőn, az 1905-ös országgyűlési képviselőválasztások eredményeként országos tekintetben megközelítőleg 40%-ra tehető az egészen biztosan nemesi származású honatyák aránya.⁵ Ennek tükrében megállapítható, hogy Meskó László 1917-es, főispánná történő kinevezése fontos vízválasztó volt Szabolcs vármegye életében, ahol azelőtt még soha nem töltötte be ezt a tisztséget polgári származású személy.

Meskó László politikai karrierje, pártpreferenciái a főispánság előtt

Meskó László 1851-ben született Nyíregyházán. Ősei polgári foglalkozásúak, hiszen nagyapja szabó, édesapja orvos volt. Tanulmányait szülővárosában kezdte, érettségét már Eperjesen szerzett, majd Pesten és Bécsben jogot tanult. Ezt követően apja hosszabb tanulmányútra küldte, ahonnan 1877-ben tért haza. Ekkor ügyvédi irodát nyitott, és a következő évben már ő volt Nyíregyháza tiszti főügyésze.⁶ Eközben tudatosan készült a politikai pályára, ami a korban megszokottnak számított a korábban jogi tanulmányokat folytató férfiak körében. A századelőn ugyanis az országgyűlési képviselőknek több, mint fele jogvégzett volt (1905-ben ez az arány országosan 60%).⁷

Meskó 1892-ben már indult a nyíregyházi választásokon. Ekkor egyelőre alulmaradt, azonban később mégis ez az év jelentette az ugródeszkát számára, ugyanis 1892 novemberében, országjáró körútja során Meskó Pazonyi utcai lakásán halt meg Kossuth Lajos őszinte híve, a Függetlenségi Párt elnöke és egyben a leendő szabolcsi főispán közeli rokona, Irányi Dániel, aki ekkor Békés város országgyűlési képviselője volt. A reformkor nagy alakjának temetésén tömegek vettek részt, és az ott megjelent békésiek felajánlották az addig ismeretlen nyíregyházi ügyvédnek a békési országgyűlési képviselői jelöltséget, aki a hónap végén tartott pótválasztásokon sikeresen mandátumot is szerzett.⁸ Ezután az 1896-1901-es ciklusra is megválasztották. A békésiek többségének támogatását példázza a következő, 1896-ban keletkezett kortesdal is:

⁵ Zsoldos Ildikó: Hatalmi törekvések és politikai platformok Szatmárban az 1905-1906-os kormányzati krízis idején. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2018. 159. (a továbbiakban: Zsoldos, 2018.)

⁶ Lácay, 1988. 112-113., Margócsy, 1995. 214.

⁷ Zsoldos, 2018. 160.

⁸ Margócsy, 1995. 215.

Éljen dr. Meskó László!⁹

Már én többet kocsis legény nem leszek c. népdalra

Függetlenek, függetlenek voltunk s azok maradunk,
Tovább is az, tovább is az igaz úton haladunk,
Független és szabad haza kell nekünk,
Ezért harczol MESKÓ LÁSZLÓ jelöltünk.

Háromszínű, háromszínű zászló lebeg felettünk,
A szebb jövő, a szebb jövő reménye száll előttünk,
Az a zászló elveinket hirdeti,
MESKÓ LÁSZLÓ szebb jövőre vezeti.

Igaz ügyért, igaz ügyért dicsőség a küzdelem,
Mienk leszen, mienk leszen a bizonyos győzelem,
Elveinkért bátran küzdünk, harczolunk,
MESKÓ LÁSZLÓ jelöltünkre szavazunk.

Jaj de magos, jaj de magos ez a vendég-fogadó,
Van-e benne Igaz Pálra¹⁰ szavazó?
Ha van benne Igaz Pálra szavazó,
Rogyjon reá ez a vendég-fogadó!

Békés, 1896. okt. 10.

⁹ S. Turcsányi Ildikó: Választási kortesdalok Békésről (1896-1905), a Jatnyik Mátyás Múzeum történeti gyűjteményéből. In: N. Varga Éva-Szatmári Imre (szerk.): A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 30. Békéscsaba, 2007. 215.

¹⁰ Igaz Pál sárréti származású ügyvéd, Meskó László ellenfele az 1896-os békési országgyűlési képviselő-választáson.

Mondhatni, a rokoni szálak segítették hozzá az országos ismertséghez Meskót, hiszen Irányi mellett első feleségének édesapja, Vidliczkay József is országgyűlési képviselő volt – 1869 és 1887 között összesen hat alkalommal nyerte el a nyíregyházi bizalmát.¹¹

Bár 1901-ben Nyíregyházán a polgármester, Bencs László szerzett mandátumot, Meskó ezekben az években sem tétlenkedett. 1904 nyarán a nyíregyházi Függetlenségi és 48-as Párt elnökévé választották, majd a következő, 1905-ös választáson elődje elhunytának következtében¹² lehetősége nyílt megnyerni azt. Ekkor két, kevésbé esélyesnek titulálható ellenfél állt vele szemben: Simicska Endre és Jócsák Kálmán. Bár jelölése viharos körülmények között történt¹³, végül 1299 szavazattöbbséggel győzött és lett a nyíregyházi kerület országgyűlési képviselője.¹⁴ A koalíciós Wekerle-kormány által kiírt választások alkalmával, 1906 áprilisában egyedüli jelöltként ismét mandátumot szerzett Nyíregyházán.¹⁵

Az igazi áttörést az 1907-es év hozta meg számára, az év elején ugyanis megtörtént igazságügyi államtitkárrá való kinevezése, amelyről a Népszava c. lap igen negatívan vélekedett. A február 19-én tartott minisztériumi bemutatkozásán így nyilatkozott Meskó: *„Nézetem az, hogy a szabadságjogokat szabályozó intézményeknél gondosan kerülve minden visszaesést, csupán a törzs épségét veszélyeztető bajok és visszaélések orvoslására kell szorítkoznunk, sohasem tévesztve szem elől, amit Nagyméltóságod úgy fejezett ki székfoglalójában, hogy a magyar állam jogrendjének szükségképpen a nemzeti élet egyik hatalmas erőforrásának kell lennie. Ez a főszempont mulhatatlanul megkívánja, hogy minden jogalkotásnál vessünk számot a nemzeti viszonyaink sajátosságával, létérdekeinkkel, a nép szokásaival és erkölcsével s ha a jognak másutt bevált tanai ezekkel a döntő szempontokkal esetleg összeütközésbe kerülnének, azon kell lennünk, hogy ez összeütközésből nemzeti nagy érdekeink mindenkor győzedelmesen kerüljenek ki.”*¹⁶ A lap tudósítója ellenérzését fejezte ki és megfogalmazta aggályait, miszerint a nép és a nemzet nem azonos, a nemzetbe csak a kiváltságos arisztokrácia tagjai tartoznak bele (ugyanaz a nemzetfogalom van jelen a „hosszú

¹¹ Zsoldos, 2009. 110-111.

¹² Bencs László megromlott egészségi állapotára hivatkozva nem sokkal a választás előtt visszalépett a jelöltségtől, majd február 2-án meg is halt. Zsoldos, 2009. 85.

¹³ A Szabolcs című politikai lap szerint a január 7-8-án tartott értekezleteken a Meskót támogatók több szabálytalanságot is elkövettek, emellett a korabeli sajtóban párton belüli viszályokról, hamarosan bekövetkező pártszakadásról cikkeztek. Ebben a helyzetben Kossuth Ferenc, az országos Függetlenségi és 48-as Párt elnöke nyílt levélben támogatja megválasztását és biztosítja a választópolgárokat arról, hogy győzelem esetén Meskó valóban a 48-as eszméknek megfelelően fogja betölteni tisztségét. Zsoldos, 2009. 83-87.

¹⁴ Zsoldos, 2009. 94.

¹⁵ Zsoldos, 2009. 98.

¹⁶ Népszava, 1907. február 19.

19. század” során más európai országokban is), tehát a nemzeti érdek a népiérdekkel szemben áll. Okfejtését így folytatta: „Nemzeti érdek egyenlő osztályérdekkel, a mai adott időpontban az ezerholdasok osztályérékével. Egyenlő tehát a reakcióval. Ahol a nemzeti érdeket hangoztatják nálunk, ott reakció van. Hogy ennek a reakciónak a szolgájává szegődött, az ültette Meskó László dr. urat az államtitkári székbe.”¹⁷ Ebbéli minőségében a törvényelőkészítő, köz-, magán és a büntetőjogi ügyosztály működését vizsgálta felül¹⁸, azonban az 1909 novemberében beállt politikai változások miatt lemondott.¹⁹ Ekkor ugyanis az önálló magyar nemzeti bank kérdése pártszakadást idézett elő a Függetlenségi és 48-as pártban. A párt Justh Gyula által vezetett szárnya az önálló pénzügyi intézet létrehozását támogatta, míg a Kossuth Ferenc és Apponyi Albert irányítása alatt létrejött Függetlenségi és 48-as Kossuth Párt az osztrák-magyar közös bank fenntartását szorgalmazta. Meskó László ebben a helyzetben Justh Gyula pártjához csatlakozott, amelynek pártprogramjában kormányalakítási terv szerepelt, a nőkre is kiterjedő általános választójog támogatásával. November 8-án, Makón tartott programbeszédében Justh előrevetítette, hogy amennyiben a magyar nemzeti bank felállítása nem történik meg, úgy általános felfordulás lesz úrrá az országon és esélytelenné válik a békés kormányzás.²⁰ A november 13-i értekezleten Meskót választották pártelnökké²¹, azonban néhány nap múlva egészségi állapotára hivatkozva lemondott. Ekkor Justh Gyula került a párt élére.²²

Meskó László 1910. március 13-án Nyíregyházán beszámolót tartott négy évi országgyűlési képviselői tevékenységéről. Az értekezleten rendkívül magas számú érdeklődő jelent meg. A politikus ekkor többek között beszélt a Függetlenségi Párt kettészakadásának külső és belső okairól, ismertette a pártban való megmaradásának okait, valamint biztosította a jelenlévőket arról, hogy rendületlenül kitart a tiszta függetlenségi elvek mellett. Közel kétórás beszédét követően, éljenzés közepette újból jelölték a kerület országgyűlési képviselőjének.²³ A Nyírvidék című lapban cáfolják meg – félhivatalosan – azt az álhírt, amely szerint a közelgő választásokon a Kossuth-párti Hoitsy Pál fog ellenjelöltként állni Meskóval szemben, egyúttal kijelentik, hogy egyébként is értelmetlen lenne másik jelöltet állítani, hiszen Meskó

¹⁷ Uo.

¹⁸ Zsoldos, 2009. 120.

¹⁹ Az igazságügyi minisztérium tisztviselői karától november 18-án búcsúzott el. Friss Újság, 1909. november 18.

²⁰ Mérei Gyula-Pölöskei Ferenc (szerk.): Magyarországi pártprogramok 1867-1919. Eötvös Kiadó, Bp., 2003. 254-256. (a továbbiakban: Mérei-Pölöskei, 2003)

²¹ Népszava, 1909. november 13.

²² Friss Újság, 1909. november 20.

²³ Nyírvidék, 1910. március 20.

meglehetősen stabilan áll Nyíregyházán.²⁴ Ezt bizonyítja a tény, hogy végül egészen 1917 nyaráig képviselte szülővárosát az országgyűlésben.

Az 1910-es választás alkalmával a Függetlenségi és 48-as (Justh) Párt vereséget szenvedett és az ellenzékbe szorult, de városunk képviselője ezekben az években sem tétlenkedett, és mind országos, mind vármegyei szinten kitartóan képviselte az ellenzéki érdekeket.

Például, miután 1912 nyarán a Lukács László által vezetett kormány botrányos körülmények között elfogadta a véderőjavaslatot²⁵, Meskó, a törvényhatósági bizottság több tagjával együtt a következő indítványt intézte Szabolcs vármegye törvényhatóságának közgyűléséhez: *„Tekintetes Törvényhatósági közgyűlés! Szabolcsvármegye több ízben mondotta ki határozatilag azt, hogy a véderőjavaslatok elfogadását csak akkor tartja lehetségesnek, ha a nemzetnek oly szerényen megszabott és a kormány által is részben elfogadott kívánságai egyidejűleg teljesítettek. Mély szomorúsággal és megütközéssel állapítja meg a közelmúltban történtek után a vármegye közönsége azt, hogy nemcsak mind ebből a reménységből semmi nem valósult meg, de sőt akadt egy olyan magáról megfélelkezett kormány, olyan képviselőházi elnök és többség, amely a saját programjának teljes mellőzésével vállalkozott arra, hogy a házszabályok figyelmen kívül hagyásával erőszakot alkalmazott ott, ahol csak a jog és a törvény rendelkezései kell, hogy irányadók legyenek. A véderőjavaslatnak a házszabályok számos rendelkezései ellenére ugyanegy ülésben a második és harmadik olvasás mellőzésével elnöki nyilatkozattal elfogadottnak való kijelentése, a képviselőknek az ülésekről rendőrökkel történt eltávolítása, a katonai haderő kirendelése és többmás falgráns házszabálysértés és végül a házszabályoknak ezután történt megváltoztatása az önkénynek mind oly szomorú jelenségei, amelyeket a vármegye közönsége határozottan rosszal, elítél és azok végrehajtói, tehát gróf Tisza István és Lukács László kormányával szemben érzett bizalmatlanságát határozatilag kimondja. Így kellett a vármegye közönségének határoznia annyival is inkább, mert az elnök és a többség egy olyan végzetes példát teremtett, amely valaha a nemzetnek még nagyon a nyakára forrhat. Tisztelettel kérjük, méltóztassák ezen indítványunkat egy sürgősen összehívandó rendkívüli közgyűlés elé terjeszteni és azt határozattá emelni.”*²⁶ Erre a rendkívüli

²⁴ Uo.

²⁵ Tisza István, a képviselőház elnöke, a monarchia katonai pozíciójának erősítése érdekében elengedhetetlennek tartotta a hadseregben az újoncok számának növelését, valamint a kiadások emelését. Ugyanakkor az ellenzék elégtelennek minősítette a magyar befolyást a közös hadseregben belül, ezért a javaslat körüli parlamenti vitában az obstrukció eszközével élt. 1912. június 4-én Tisza önkényesen elfogadtatta a törvényt, a feldühödött ellenzéki képviselőket pedig a karhatalommal kivezette a teremből. Pölöskei Ferenc: A dualizmus válságperiódusa (1890-1918). In: Gergely András (szerk.): Magyarország története a 19. században. Osiris Kiadó, Bp., 2005. 524.

²⁶ Népszava, 1912. június 28.

törvényhatósági közgyűlésre július 9-én került sor, amikor is a beterjesztett bizalmatlansági indítványt határozattá emelték.²⁷

Az 1913. év az 1909-ben létrejött függetlenségi pártok összefogását hozta, Károlyi Mihály elnöklete alatt megalakult az Egyesült Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt. A Kossuth és Apponyi által képviselt ág a parlamenten belül és kívül is egyre inkább elszigetelődni látszott, míg a Just-féle ág megerősödött. Ez az ellentét a párt fennállása során végig megmaradt. Ekkor a pártprogramban már megjelent Károlyi új radikális nemzeti és demokratikus álláspontja.²⁸ Ez a formáció 1916 nyaráig létezett, az első világháború második felében ugyanis megbomlott a Függetlenségi Párt egysége; Károlyi Mihály 25 képviselőtársával együtt kilépett az egyesült pártból.²⁹ Ekkor került sor Meskó László pártváltására is, aki a politikai változások hatására Apponyi-párti lett. Ennek oka véleményem szerint az, hogy Károlyi és köre a háború mihamarabbi befejezésére és a békekötésre törekedett, míg az Apponyi frakció ennek ellenkezőjét szerette volna elérni: Apponyi Albert úgy látta, Magyarország egyetlen esélye a túlélésre a világháború győztes befejezése, lehetőleg területi nyereségekkel.

Ferenc József 1916. november 21-én bekövetkezett halála és IV. Károly trónra kerülése³⁰ jelentős belpolitikai változásokat idézett elő. Az új uralkodó a békére törekedett, emellett igyekezett megelőzni a forradalmi mozgalmakat. Tisza Istvánnal a választójog kérdésének kapcsán kialakult nézeteltérése a következő évben egyre komolyabbá vált.³¹ Április 28-án a király leiratban szólította fel a miniszterelnököt a választójog kibővítésére, aki mindeközben rehabilitációja érdekében igyekezett kormányát jobb színben feltüntetni, ezzel lehetetlenné téve a pártok összefogását.³²

Kettejük ellentéte végül Tisza május 24-i lemondásához vezetett, aki nem sokkal később távozásra kényszerült. A Nyírvidék adta ekkor hírül, miszerint „a magyar politikában új szelek fújnak”: Esterházy Móric kapott kormányalakítási megbízást. Végző soron ezek az események ültették Meskó Lászlót Szabolcs vármegye főispáni székébe, ugyanis Tisza István távozását

²⁷ Nyírvidék, 1912. július 14.

²⁸ A későbbi miniszterelnök az önálló magyar külpolitika megteremtésére, és önálló gazdasági berendezkedés létrehozására törekedett, a függetlenség megteremtését a monarchia belső viszonyainak demokratizálásával együtt képzelte el. Mérei-Pölöskei, 2003. 289-292.

²⁹ Boros Zsuzsanna-Szabó Dániel: Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944): Parlament, pártok, választások. Eötvös Kiadó, Bp., 2014. 31-32.

³⁰ A koronázásra december 30-án került sor.

³¹ Gratz Gusztáv: A dualizmus kora II. Akadémiai Kiadó, Bp., 1992. 338-349.

³² Kovács Lajos (szerk.): Andrássy Ilona grófnő irathagyatéka I. Szarajevótól Trianonig. Rómer Flóris Művészeti és Történelmi Múzeum, Győr, 2017. 172.

követően az akkori szabolcsi főispán, Ujfalussy Dezső is beadta lemondását és visszavonult nyírmihálydi birtokára.

A szabolcsi főispánság

A lap értesülései szerint az új kormány Mikecz Dezső alispánt szerette volna felkérni az így megüresedett tisztség betöltésére, ő azonban nem vállalta azt. Ekkor lehetséges utódként felmerült Kállay Ubul neve is.³³ Végül július 7-én Ugron Gábor belügyminiszter előterjesztésére IV. Károly Meskót nevezi ki szabolcsi főispánná.³⁴ Úgy gondolom, ebben a döntésben mindenképp szerepet játszott az új főispán jelentős múltja az országos politikában, hiszen ekkor már 12 éve képviselte szülőföldjét az országgyűlésben, valamint a tény, hogy ezen felül közel 3 évig töltötte be az igazságügyi államtitkári pozíciót. Ezek mellett az sem lehet elhanyagolható szempont, hogy az Esterházy Móric által 1917. június 15-én alakított kormányban³⁵ helyet kapott Meskó pártja, az Apponyi-féle függetlenségi párt is. Ezt pedig az tette lehetővé, hogy az új miniszterelnök valamiféle koalíciós kormányzást kívánt megvalósítani, így tárcához juttatta pl. Vázsonyi Vilmost és Batthyány Tivadart is, akik a Választójogi Blokk³⁶ tagjai voltak.

Meskó maga így nyilatkozik beiktatási beszédében kinevezéséről: *„Hogy e feladatot a mai nehéz viszonyok között vállalom, annak legfőbb oka a csekélységemet ért megtisztelő bizalom hálás megbecsülésén kívül az, hogy olyan rendkívüli időket élünk, amikor a harcvonalon és a harcvonal mögött mindenkinek oda kell állania, ahová állítják s amikor úgy a harctéren, mint idehaza elodázhatatlan kötelességük a régibb korosztálybelieknek is, hogyha mindjárt gyengébb erővel, de a haza szolgálatára készen, megfeszített buzgalommal igyekezzenek a rájuk bízott feladatokat teljesíteni.”*³⁷ Ebből kitűnik, hogy az új főispán bár tartott a háború által teremtett nehéz politikai helyzetől, mégsem utasítja vissza a pozíciót, hiszen az adott körülmények között kötelességének érezte a rábízott felelősség vállalását.

³³ Nyírvidék, 1917. június 20.

³⁴ Nyírvidék, 1917. július 8.

³⁵ A kormány célkitűzései között szerepelt a választójog kiterjesztése, valamint szociális reformok végrehajtása is, a Nemzeti Munkapárt parlamenti többsége miatt azonban rövid időn belül válságba került a kabinet. A nyár végén két lehetőség állt Esterházy előtt: különböző eszközök révén rákényszerítik a Munkapártra a mérsékelt reformokat, vagy szövetségre lépnek Tisza Istvánnal. A miniszterelnök a nyomás hatására augusztus 19-én benyújtotta lemondását. Barta Róbert: Magyarország az első világháborúban. In: Kollega Tarsoly István (szerk.): Magyarország a XX. században. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996. 31-32.

³⁶ Ez a szövetség az általános választójog bevezetését igyekezett elérni.

³⁷ Nyírvidék, 1917. július 24.

Mivel tősgyökeres szabolcsi, a vármegye közönsége örömmel fogadta a hírt. A Nyírvidék tudósítója írta: „*a helyi közélet eme legmagasabb polcára is elkiséri a közbizalom, amely jót, és nemeset vár el tőle a főispáni székből*”.³⁸ Kinevezése után néhány nappal már el is foglalta hivatalát, ebből az alkalomból a vármegye közigazgatási bizottsága az alábbi sorokat intézte hozzá: „*Szabolcs vármegye közigazgatási bizottsága örömmel ragadja meg az első alkalmat arra, hogy Méltóságodat főispáni állásában üdvözöljük és kifejezést adjunk annak a bizalomnak, amellyel főispáni működését várjuk. Méltóságod évek hosszú során át volt munkás és buzgó tagja a közigazgatási bizottságnak s ez a tény, valamint közismert közéleti tevékenysége, gazdag tapasztalata és vármegyéje ügyei iránt mindig tanúsított meleg szeretete képezik teljes biztosítékát annak, hogy a bizottságnak működése Méltóságod elnöklete alatt a közérdek előmozdítása szempontjából hosszas és üdvös leend s eleve is biztosíthatjuk Méltóságodat, hogy minden közjóra irányuló törekvéseiben készséges támogatói leszünk.*”³⁹ A beiktatásra július 23-án került sor. Az ünnepség a háború miatt (és a belügyminiszter tanácsára) lényegesen visszafogottabb volt. Például az élelmezési nehézségekre való tekintettel nem került megrendezésre az egyébként már hagyománnyá vált díszebéd sem.⁴⁰ Ekkor Meskó különböző ígéreteket tett, amelyek a vármegyei közélet minden ágát érintették: szólt az emberi jogok, a szabad véleménynyilvánítás és a tisztviselők elhatározási szabadságának védelméről is. A tisztviselők nevében Mikecz István főjegyző teljes támogatásukról biztosította az új főispánt, akinek a feladataiként az ország létharcához szükséges eszközök biztosítását, valamint a vármegye népe számára a háború szörnyűségeinek elviselhetőbbé tételét nevezte meg. Meskó László vallotta: „*nem a közönség van a kormányzókért, de a kormányzók vannak a kormányzottakért*”, és biztosította a jelenlévőket arról, hogy hivatalának betöltése során ehhez a felfogáshoz hűen fog tevékenykedni.⁴¹ Nyíregyháza képviselőtestülete a július 27-én tartott rendes közgyűlésén üdvözölte a vármegye frissen beiktatott vezetőjét, aki válaszában elmondta, hogy mindig meleg szeretettel fog visszagondolni a képviselőtestülettel való múltbéli együttműködésére, és segítségükkel a jövőben is a város érdekeinek előmozdítására fog majd törekedni.⁴²

³⁸ Nyírvidék, 1917. július 8.

³⁹ Nyírvidék, 1917. július 18.

⁴⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára (a továbbiakban: MNL SZSZBML) IV. B. 401. Szabolcs vármegye főispánjának iratai 1874-1944. (a továbbiakban: IV. B. 401.) 46. d. 1917.

⁴¹ Nyírvidék, 1917. július 24.

⁴² MNL SZSZBML V.B. 72. Nyíregyháza rendezett tanácsú város közgyűlésének és képviselő-testületének iratai 1872-1950. 44. d. 1917.

Működése során Meskó több területen is elősegítette a vármegye fejlődését, különböző szervezetek és más vármegyék is előszeretettel fordultak hozzá támogatásért ügyes-bajos dolgaik kapcsán, így bár rövid ideig állt Szabolcs élén, alig egy éves hivatala mégis eredményesnek mondható.

Már szeptember első napjaiban hozzálátott a vármegyei köztisztviselők gazdasági ügyeinek szervezettebbé tételéhez. Nagyszabású akciót hirdetett közös beszerzési csoport alakítására, amelybe bevonták többek között a városi, vármegyei, igazságügyi, pénzügyi, tanügyi köztisztviselőket, a vasutasokat, illetve postásokat, és amely a tervek szerint a vármegyebeli köztisztviselők megélhetésének könnyítését eredményezi majd.⁴³ Korábban voltak már hasonló kezdeményezések: előbb külön-külön megalakult a vármegyei, majd az igazságügyi, vasúti, tanügyi stb. tisztviselők csoportja, ezeket készült Meskó összefogni. A közös beszerzési csoporthoz a kormány kamatmentes pénzügyi segítséget ígért, valamint azt, hogy segítenek majd az egyes árucikkek beszerzésében is. A szervezet alapszabályának tervezetét dr. Székely Farkas készítette el. Ennek értelmében csak azok csatlakozhattak, akik háborús segélyben részesültek - ezáltal a nyugdíjasokat megfosztották a lehetőségtől -, ugyanakkor a tagoknak nem kellett tagsági díjat fizetniük.⁴⁴ A Szabolcsvármegyei Közszolgálati Alkalmazottak Beszerzési Csoportjának alakuló közgyűlésére 1917. szeptember 17-én került sor.⁴⁵

Mivel a vármegye ipara igen elmaradott volt⁴⁶, ezen a téren is előrelépésre volt szükség. Ezt ismerte fel néhány helyi gazda, akik 1918 januárjában a tettek mezejére is léptek. A vármegyeházán megtartott értekezleten zöldségkonzerváló gyár létesítéséről határoztak, amelynek létrejötte a hozzá fűzött remények szerint a szabolcsi mezőgazdaság intenzívebbé válását eredményezhetné, továbbá ipart teremtene Nyíregyházán, hiszen a megyeszékhelyen képzelték el ennek megvalósítását. A munkálatok előkészítésére külön bizottságot hoztak létre, ennek elnöke Meskó, aki emellett vállalta, hogy propagandát csinál a zöldségtermelésnek és támogatókat keres a tervek megvalósításához is.⁴⁷ A munka a tervek szerinti ütemben haladt, így április 4-én a Szabolcsvármegyei Zöldségszárító Rt. megtarthatta alakuló közgyűlését. A főispán szerint a gyors eredmény titka, hogy a termelők felismerték az alapítás mezőgazdasági

⁴³ Nyírvidék, 1917. szeptember 2.

⁴⁴ Nyírvidék, 1917. szeptember 18.

⁴⁵ MNL SZSZBML IV. B. 401. 46. d. 1917.

⁴⁶ Az 1910-es népszámlálás foglalkozásszerkezeti statisztikája szerint Szabolcs vármegye kereső népességének alig 12%-a élt ipari tevékenységből. Ezzel összehasonlítva a mezőgazdasággal foglalkozók aránya közel 67% (66, 85%), tehát látható, hogy a vármegye ipara valóban jelentős hátrányban volt. Magyar statisztikai közlemények 48. kötet. A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása II. A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenkint. Budapest, 1913. 618-619.

⁴⁷ Nyírvidék, 1918. január 17.

fontosságát⁴⁸, tehát véleményem szerint az általa kifejtett propaganda tevékenység is sikerként könyvelhető el.

A gazdasági élet fellendítésén túl Meskó László főispánként a jótékonyági szervezkedésekben is megtalálta helyét. A nyíregyházi egyházak és iskolák vezetői, fenntartói minden évben cipőgyűjtő akciót hirdettek a városban élő nehéz sorsú gyermekek megsegítésére. Az adventi időszak közeledtével ez 1917-ben sem történt másként, ám amíg az azt megelőző esztendőben a városi üzemek feleslegéből és az iskolák hozzájárulásaiból sikerült ezt véghez vinniük, addig az 1917-es évben fedezet hiányában lehetetlen vállalkozásnak tűnt. A szervezők ekkor a főispán segítségével az Országos Hadsegélyező Bizottsághoz fordultak. Rövid időn belül célt is értek: a bizottság 20 000 koronát adott a városnak erre a célra, és Fényes László országgyűlési képviselő közreműködésével sikerült 700 pár cipő elkészítéséhez elegendő bőrt és talpat szerezniük.⁴⁹ Ezután 1918. február elején a Népruházati Bizottság levélben kérte a főispánt, hogy segítse a tisztviselők ruhával való ellátása ügyében indult akciót. A szervek országos megalapításáig az első ruhakiosztást egy ad hoc szervezetre szerették volna bízni; ennek a sürgős megalapítására, és az elnöki tiszt vállalására kérték fel Meskót, aki igent mondott.⁵⁰ Emellett a Fényes László asztaltársaság⁵¹ tagjai által a hazatérő hadifoglyok megsegítésére indított gyűjtésben is részt vett, ugyanis egy küldöttség személyesen kérte, hogy álljon a mozgalom élére.⁵²

A nyíregyházi felső kereskedelmi iskola megalapítása is az ő főispánsága alatt történt meg, az ehhez kapcsolódó tevékenységével pedig az oktatás területén szintén fontos érdemeket szerzett. Az iskola létrehozását célzó mozgalom évekkel korábban, a Kereskedők és Gazdák Köréből indult ki, amelynek tagjai több kudarc ellenére sem mondtak le tervükről. Ekkorra már nyilvánvaló volt, hogy a kormányzat csak abban az esetben engedélyezi a működést, ha a város lesz a fenntartó. 1918 januárjában értekezletet tartottak a Kereskedők és Gazdák Körében. Ekkor Meskót felkérték a mozgalom támogatására, aki kijelentette, hogy mindent megtesz majd annak érdekében, hogy az új iskola már szeptemberben megnyithassa kapuit.⁵³ Júniusban került sor az iskola előkészítő bizottságának értekezletére, ahol Fényes László elmondta, hogy a főispán közbenjárásának köszönhetően a minisztériumban a lehető legrövidebb idő alatt pozitív

⁴⁸ Nyírvidék, 1918. április 5.

⁴⁹ Nyírvidék, 1917. november 4.

⁵⁰ Nyírvidék, 1918. február 13.

⁵¹ A Fényes László országgyűlési képviselő munkáját segíteni kívánó nyíregyháziakból álló társaság.

⁵² Nyírvidék, 1918. február 28.

⁵³ Nyírvidék, 1918. január 29.

elbírálásban részesült a város kérvénye, így akár már a hónap második felében közzétehetik a beiratkozásra vonatkozó felhívást.⁵⁴

Mindezek mellett Meskó László irányítása alatt Szabolcs más vármegyék törvényhatóságával is megtalálta a közös hangot, így támogatva egymást az országos politika útvesztőiben. Ennek szemléltetésére is szeretnék megemlíteni néhány példát.

1917 karácsonya előtt az állandó választmány ülésén tárgyalták többek között Komárom törvényhatóságának feliratát, amely szorgalmazta, hogy március 15. legyen nemzeti ünnep, és Szabolcs vármegye támogatását kérték ebben az ügyben. A szabolcsi törvényhatóság kiállt a kezdeményezés mellett; Mikecz István főjegyző indoklását így foglalta össze a Nyírvidék tudósítója: „(...) a magyar nemzetben évtizedek óta él a vágy, hogy a nemzetnek ez a nagy és évről-évre lélekből megünnepelt napja törvényileg is nemzeti ünneppé nyilváníttassék. A mai időben, amikor a nemzet fiai a világháborúban oly hősiessen és kitartóan küzdenek, teljes joggal várhatja a nemzet, hogy a sajtószabadság és a népjogok születésnapját nemzeti ünneppé avassa az a kormány, amely a népjogok kiterjesztését írta zászlajára.”⁵⁵ Ugyanekkor tanácskoztak a Sopron által a mielőbbi békekötés érdekében indított országos akcióról. Bár még élt a tudat a szabolcsi emberekben, hogy a központi hatalmakat (és így Magyarországot) „sem katonailag, sem gazdaságilag legyőzni nem lehet”, ekkorra belátta a vármegye lakossága is, hogy a háború már céltalan. Ezért az akció pártolása mellett határoztak, és felkérték a képviselőházat, hogy az antant hatalmakkal való tisztességes békekötés érdekében tegyék meg a szükséges lépéseket.⁵⁶

A következő év márciusában Kolozsvár és Sáros vármegye feliratai kerültek a törvényhatósági bizottság elé, mindkettő támogatásért fordult a szabolcsi vezetéshez. Kolozsvár az Ausztriával kötött kereskedelmi- és vámszerződésnek, valamint az osztrák-magyar bankszabadalomnak az olyan módon történő meghosszabbítása ellen tiltakozott, amely a békekötés után korlátozná Magyarország gazdasági önállóságát. Szabolcs vármegye törvényhatósága egyetértett ezzel és kijelentették, hogy feliratban szorgalmazni fogják, hogy a háború utáni gazdasági kiegyezésben a magyar állam önállósága és Ausztriával való egyenlősége teljes mértékben érvényesüljön.⁵⁷ Sáros vármegye pedig a nemzetiségi izgatások megfékezése, illetve a magyar államnyelv fokozottabb védelme és érvényesítése céljából küldött feliratot az országgyűlés két házának és

⁵⁴ Nyírvidék, 1918. június 4.

⁵⁵ Nyírvidék, 1917. december 22.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ MNL SZSZBML IV. B. 402. Szabolcs, valamint Szabolcs és Ung k.e.e. vármegyék törvényhatósági bizottságának iratai 1872-1950. 75. d. 1918.

a kormánynak; a szabolcsi törvényhatóság határozata szerint ezt is egy hasonló szellemű felirattal pártolták.⁵⁸

Az országos politikában időközben beállt változások hatására 1918 tavaszán Apponyiék kiléptek a kormánypártból, ez pedig Meskót is cselekvésre kényszerítette: májusban beadta lemondását. Ezzel azonban hosszú ideig nem törődtek, míg végül szeptemberben a főispán újabb sürgetésének hatására megérkezett a határozat, miszerint „(...) a belügyminisztérium vezetésével megbízott miniszterelnök előterjesztésére Meskó László dr-t, Szabolcsvármegye főispánját hű és buzgó szolgálatának az elismerése mellett állásától saját kérelmére fölmentette.”⁵⁹ A leköszönő főispán búcsúbeszédében biztosította a megjelenteket arról, hogy Tisza István állításaival ellentétben a tisztikar ellen nem dolgoztatott sem detektíveket, sem más államrendőrségi egységet, majd így zárta beszédét: „Ezek után kérem a Mindenhatót, adjon nektek súlyos kötelességeitek további teljesítéséhez erőt és egészséget és engedje, hogy az Ég áldása és az arra hivatottak méltánylása, anyagi és erkölcsi elismerése kísérje az ország és a vármegye javára végzett és végzendő hasznos és érdekes munkákat. Arra az időre, amikor veletek együtt működhettem, mindig örömmel fogok visszagondolni és szerencsésnek érezném magam, ha emlékeitek között és jóindulatotokban egy kis helyet biztosítanak számomra.”⁶⁰

Mikecz Dezső alispán pedig a következőképp búcsúzott a vármegye első emberétől:

„Több évtizedes közéleti szereplése által Méltóságod személye előttünk szimbóluma lett az elveihez mindig szilárdul ragaszkodó, az igazságot és törvénytiszteletet mindenek felé helyező, pártatlan, elfogulatlan tárgyilagosság erényével tündöklő férfiúnak. (...) Sajnos a mai nappal megszakad az a szeretetteljes ragaszkodással és tisztelettel teljes kötelék, amely az elmúlt rövid hónapok együtt működése idején minden nappal nyert bensőségében; de mindnyájunk nevében biztosíthatom Méltóságodat, hogy bárha a hivatali kötelek meg is szűnnek, azokat az érzelmeket, amelyeket Méltóságod kiváló egyénisége bennünk ébresztett, ragaszkodással és odaadással fogjuk tovább is ápolni.

Csak a hivatalfőnöktől búcsúzunk a mai napon; remélve, hogy a közélet minden vonalán alkalmunk és módunk lesz Méltóságoddal a jövőben továbbra is együtt működhetni.

Hálásan köszönöm mindnyájunk nevében azt az atyai jóindulatot, barátságot, mellyel Méltóságod Szabolcsvármegye tisztikarát megajándékozta; köszönöm azt a figyelmet és

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Nyírvidék, 1918. szeptember 20.

⁶⁰ Nyírvidék, 1918. szeptember 25.

megbecsülést, melyet az önkormányzati intézmények és annak szervei irányában tanúsítani méltóztatott s végül köszönetet mondok azért a Méltóságod ajkairól most elhangzott nyilatkozatért, melyet az országgyűlés képviselőházában tett kijelentésre vonatkozó méltóztatott tenni s amely nyilatkozat alkalmas arra, hogy ha bárhol is ezen kérdésben valamely félreértés idáig fennforoghatott: azt a nyilvánosság előtt teljesen eloszlassa.”⁶¹

Az alispán búcsúbeszéde alapján úgy gondolom, felettesével való kapcsolata – a vármegyeházán belül és kívül is – a kölcsönös tiszteleten alapult, ez lehetett a rövid, de gyümölcsöző közös munkálkodásuk sikerének kulcsa. Ez a barátinak mondható viszony és légkör jellemezte a hivatal többi tisztviselőjének Meskóhoz fűződő kötelékét is. Mikecz Dezső a főispánnak Tisza állításaival kapcsolatban elhangzott mondataira reflektálva bár köszönetet mondott, az nem derül ki belőle, hogy a korábbi kormányfő kijelentéseinek milyen visszhangja volt a tisztikarban.

Meskó László lemondása után 1922. július 22-én bekövetkezett haláláig Nyíregyházán maradt, a politikai életnek azonban hátat fordított. Bár főispánsága csupán 14 hónapig tartott, mégsem nevezhető ez a rövid időszak jelentéktelennek. Elsősorban azért, mert hivatalra kerülése által a polgárság pozíciója valamelyest megerősödhetett a vármegyében, másodsorban pedig a gazdaság, az ipar, a mezőgazdaság és az oktatás területén a vezetése ideje alatt elért eredmények szintén hozzájárulnak a napjainkban méltatlanul feledésbe merülő főispán nevének öregbítéséhez. Bár 1943-ban róla nevezték el az egykori villája közelében nyitott új útszakaszt, amely a Sóstói utat az Ószőlő utcával köti össze, később senki nem volt a városvezetésben, aki megvédhette volna Meskó László emlékét, ezért ez az utca ma is Garibaldi nevét viseli.⁶²

⁶¹ Uo.

⁶² Kelet-Magyarország, 1994. július 16.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS SZAKIRODALOM

Levéltári források

MNL SZSZBML IV. B. 401. Szabolcs vármegye főispánjának iratai 1874-1944

MNL SZSZBML IV. B. 402. Szabolcs, valamint Szabolcs és Ung k.e.e. vármegyék törvényhatósági bizottságának iratai 1872-1950

MNL SZSZBML V. B. 72. Nyíregyháza rendezett tanácsú város közgyűlésének és képviselő-testületének iratai 1872-1950

Nyomtatott források

Magyar statisztikai közlemények 48. kötet. A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása II. A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenkint. Budapest, 1913.

Felhasznált sajtóanyag

Friss Újság 1909.

Kelet-Magyarország 1994.

Népszava 1907-1912.

Nyírvidék 1910-1918.

Szakirodalom

Barta Róbert: Magyarország az első világháborúban. In: Kollega Tarsoly István (szerk.): Magyarország a XX. században. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996.

Boros Zsuzsanna-Szabó Dániel: Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944). Parlament, pártok, választások. Eötvös Kiadó, Bp., 2014.

Gratz Gusztáv: A dualizmus kora II. Akadémiai Kiadó, Bp., 1992.

Kovács Lajos (szerk.): Andrássy Ilona grófnő irathagyatéka I. Szarajevótól Trianonig. Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr, 2017.

Krasznay Péter naplójegyzetei 1861-1916. In: Kujbusné Mecsei Éva-Takács Péter (szerk.): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 38. Nyíregyháza, 2010

Láczay Magdolna: Sorsok a múltunkból. Nyíregyháza, 1988.

Margócsy József: Nyíregyháza nemzet- ill. országgyűlési képviselői 1848-1944 között. In: Nagy Ferenc (szerk.): Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv IX. Nyíregyháza, 1995.

Mérei Gyula-Pölöskei Ferenc (szerk.): Magyarországi pártprogramok 1867-1919. Eötvös Kiadó, Bp., 2003.

Pölöskei Ferenc: A dualizmus válságperiódusa (1890-1918). In: Gergely András (szerk.): Magyarország története a 19. században. Osiris Kiadó, Bp., 2005.

S. Turcsányi Ildikó: Választási kortesdalok Békésről (1896-1905), a Jatnyik Mátyás Múzeum történeti gyűjteményéből. In: N. Varga Éva-Szatmári Imre (szerk.): A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 30. Békéscsaba, 2007.

Zsoldos Ildikó: Hatalom és pártstruktúra a századelő Szabolcsában. Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2009.

Zsoldos Ildikó: Hatalmi törekvések és politikai platformok Szatmárban az 1905-1906-os kormányzati krízis idején. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2018.